

Til: Nordisk Ministerråd
Fra: Nordisk faggruppe (se nedenfor)
Dato: 07.05.07

Vedrørende: Innspill fra nordisk faggruppe til Nordisk Ministerråds planlagte komparative studie av lærerutdanningene i Norden (prosjekt 253040-60287)

Bakgrunn

Nordisk Råd har anbefalt Nordisk Ministerråd å gjennomføre en komparativ studie av lærerutdanningene i Norden (jf. vedlegg 1: Rekommandasjon angående Komparativ studie av de nordiska lærerutdanningerne A 1355/kultur). Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT) har etter avtale med Nordisk Ministerråd lagt til rette for at en nordisk faggruppe har utarbeidet et innspill til den planlagte utlysningen av den komparative studien av lærerutdanningene i Norden.

Med i faggruppen er:

Berit Askling, professor, Göteborgs universitet
Ragnhildur Bjarnadóttir, dekan, Kennaraháskóla Íslands
Sven-Erik Hansén, professor, Åbo Akademi Wasa
Jens Rasmussen, professor, Danmarks Pædagogiske Universitet
Kaare Skagen, professor, Avdeling for lærerutdanning, Høgskolen i Oslo
NOKUT har stått for sekretariatsoppgavene.

Faggruppen har sammen med NOKUT planlagt og gjennomført et seminar i Oslo den 27.-28. mars 2007 (vedlegg 2, program). Inviterte var lærerutdanningsforskere, medlemmer av evalueringspaneler vedr. nordiske lærerutdanninger, medarbeidere fra evalueringsorganer og interessenter innen lærerutdanning fra de fem nordiske landene og de tre selvstyrte områdene (vedlegg 3, deltakerliste).

Seminaret hadde to formål:

1. Forberede et innspill til Nordisk Ministerråd som kunne danne grunnlag for utlysning av en komparativ undersøkelse av nordiske lærerutdanninger.
2. Utvikle ideer til samarbeid om aktuelle utviklingsprosjekter mellom lærerutdanningsmiljøer i Norden.

Seminaret rettet primært fokus mot den første oppgaven. Tre innledere var invitert til å snakke om lærerutdanning i et nordisk, et internasjonalt og et finsk perspektiv for å gi inspirasjon til deltagernes diskusjoner om mulige komparative temaer. Innlederne var

- Peder Haug, professor, Avdeling for lærerutdanning, Høgskolen i Volda: *Vesentlege problemstillingar i lærarutdanninga – eit nordisk perspektiv*
- Stefan Hopmann, professor, Universität Wien: *Vesentlige problemer i lærerutdanningene – et internasjonalt perspektiv.*
- Hannele Niemi, prorektor, Helsingfors Universitet: *The Finnish Teacher Education before and after the Bologna Process.*

Grunnlag

Stort sett all forskning vedrørende lærerutdanningene i Norden har hatt et nasjonalt preg. Selv om utdanningene viser både likheter og forskjeller, er det ikke gjort studier

hvor lærerutdanningene er hovedtema for sammenlikninger. Men i noen komparative arbeider om utvikling av utdanningssystemene i Norden finner en også omtaler av lærerutdanningene. Mangel på større undersøkelser og variasjonene i lærerutdanningstilbudene er gode argumenter for å gjennomføre en komparativ studie av de nordiske lærerutdanningene. Sentralt i en slik undersøkelse vil være å se om utdanningene i de ulike landene beveger seg i samme retning eller om, og hvordan, det er variasjoner i utviklingen.

I seminaret kom det forslag om mange temaer som kan være av interesse å få belyst i en komparativ studie av lærerutdanningene i Norden. Et gjennomgangstema under seminaret var at lærerutdanningene i Norden nå inngår i de enkelte landenes høyere utdanningssystem, men at de i varierende grad inntar en særstilling innen disse systemene. Lærerutdanningene ses som profesjonsutdanninger, men skiller seg samtidig fra mange andre profesjonsutdanninger gjennom sitt tette forhold til staten og til den aktuelle statlige utdanningspolitikken. Forhold i skolen knyttes for eksempel ofte til mangler i lærerutdanningen.

De nordiske landene har i dag store likheter i samfunnsstruktur og økonomi, men er klart forskjellige når det gjelder nasjonsbygging. Alle landene har i løpet av de senere årene endret sine lærerutdanninger, og utdanning og kunnskapsproduksjon ses som en sentral del av velferdsstatsutviklingen. Landene har i stor grad felles rammebetingelser og om lag samme typer press utenfra og innenfra mot lærerutdanningene. Det er også mange fellestrekk i framheving av lærerarbeidets betydning med vekt på omfattende programmer for lærerutdanningene, og samme type kamper om innholdet i utdanningene.

En komparativ undersøkelse må gjøre rede for lærerutdanningenes innplassering i de enkelte landenes utdanningssystem og utdanningenes grader av autonomi i forhold til statsmakt, politisk utvikling og skolens hverdagsvirkelighet. Resultatene av en slik undersøkelse bør kunne gi muligheter for økt forståelse av de forventninger og vurderinger som danner rammer og kontekst for lærerutdanningene i de enkelte landene. Slike forhold gir også en ramme for forståelse av likheter og forskjeller i forhold som rekrutteringsmønstre, lærerstatus og prestasjonsprofil i internasjonale sammenlikninger. Med i dette bildet hører også hvordan internasjonale tendenser i lærerutdanning gjør seg gjeldende i det enkelte land.

Faggruppen har i etterkant av seminaret sammenfattet og systematisert temaene, og kategorisert dem med sikte på komparative innholdsområder og undersøkelsesformer.

I utgangspunktet foreslås det at undersøkelsen kombinerer to supplerende innfallsvinkler: Et internt og et eksternt perspektiv på utdanningene. Den faglige begrunnelsen for denne hoveddelingen er at lærerutdanninger framstår som forskjellige avhengig av om man betrakter dem innenfra eller fra omverdenen. Først ved å anlegge begge synsvinkler oppnås tilstrekkelig og relevant informasjon om lærerutdanningene i Norden. Dette doble perspektivet skal med andre ord bidra til å sikre at det komparative studien ikke bare foretas ut i fra selvforståelsen innen utdanningene, men også ut fra omverdenens eksterne forståelse av lærerutdanningene.

Innenfor profesjonssosiologien er en vanlig oppfatning at profesjonsutøvere forsøker å avskjerme sitt arbeid i et kollegialt fellesskap, understøttet av organisasjoner som kan treffe beslutninger om kriterier for god praksis og for medlemskap i profesjonen. Det fører til at profesjoner og profesjonsutdannings oppfatninger av god og dårlig praksis ivaretas av profesjonsfelt og utdanning. Dette interne perspektivet på lærerutdanning er verdifullt, men det er ikke tilstrekkelig, da det ikke ivaretar tilstrekkelig hensyn til at lærerutdanning i moderne høyt differensierte samfunn også betraktes fra omverdenen. Viktige eksterne perspektiver på lærerutdanningene er det politiske perspektivet, forskningens perspektiv og skolens perspektiv. Andre perspektiver som for eksempel fra arbeidsliv og offentlig ordskifte kunne også være relevante. For å begrense undersøkelsen er forslaget at studien konsentrerer innsatsen om de tre førstnevnte eksterne perspektivene.

Der er ganske stor forskjell på problemstillinger og temaer for sammenlikning knyttet til de to overordnede innfallsvinklene. Lærerutdanningenes interne perspektiv vil overveiende være orientert mot problemstillinger som vanligvis anses for å være nøkler til utvikling og forbedring av lærerutdanningene. Eksterne perspektiv vil overveiende være orientert mot problemstillinger som ser på utdanningens samfunnsnytte, som for eksempel lærerutdanningenes betydning for skolens kvalitet og elevenes utbytte.

1. Systematisering av interne perspektiv

Temaene innenfor rammene av det interne perspektivet faller i to grupper. Dels dreier de seg om lærerutdanningenes oppbygging og organisering, dels om problemstillinger knyttet til lærerutdanningenes spesifikke profil og innhold. Når lærerutdanningene i Norden nå utvikler seg i forhold til Bologna-prosessen gradstruktur, gir det en unik anledning til å studere og analysere bakenforliggende grunner for de endringene som iverksettes. I denne omstruktureringen er en gradstruktur a la Bologna et felles målområde. De enkelte landenes utgangssituasjon og de løsningene som velges varierer. Variasjonene kan kanskje si noe om lærerutdanningenes politiske og ideologiske roller i forhold til politikken for høyere utdanning og forskning, og i forhold til skolepolitikken. Forandringsprosessene lærerutdanningene gjennomgår gir interessante muligheter for sammenlikninger også av endringer i høyere utdanning og i skoleverk. Hvordan tolkes og gjennomføres forandringene i ulike land? Hva fører evalueringer og kvalitetsrevisjoner for eksempel med seg av endringer på klasseromsnivå? Kunnskapen om virkninger av evalueringer er begrenset. Sammenlikninger av tilsvarende endringsprosesser kan bidra til økt kunnskap om konkrete effekter av gjennomførte reformer.

1.1 Lærerutdanningens oppbygging og organisasjon:

De nasjonale evalueringene av dansk, svensk og norsk lærerutdanning, og reformene i den finske lærerutdanningen,¹ holder seg i stor grad til temaer innenfor området som

¹ Danmark:

<http://www.eva.dk/Admin/Public/Download.aspx?file=Files/Filer/Laereruddannelsen.pdf>

Sverige:

http://www.hsv.se/download/18.539a949110f3d5914ec800089184/0517R_1b.pdf

Norge:

http://www.nokut.no/graphics/NOKUT/Artikkelbibliotek/Norsk_utdanning/SK/alueva/AL

[UEVA_Hovedrapport.pdf](http://www.nokut.no/graphics/NOKUT/Artikkelbibliotek/Norsk_utdanning/SK/alueva/AL)

Finland:

ofte kalles lærerutdanningenes fire søyler: Fag, fagdidaktikk, pedagogiske fag og praksis. Disse elementene i utdanningene, og forholdet mellom dem, spiller en stor rolle i utdanningenes selvforståelse.

Innen dette området må en komparativ undersøkelse omfatte følgende typer temaer:

- Omfang og betydning av innsikt i undervisningsfagene (dybde og bredde)
- Fagdidaktikkens omfang, profil og betydning
- Omfang, profil og betydning av undervisning i pedagogikk
- Omfang, utforming og innhold i praksis
- Veiledningens rolle i utdanningene

Videre må undersøkelsen ta for seg sammenhenger mellom disse grunnleggende elementene i lærerutdanningene:

- Forholdet og profil mellom den teoretiske og den praktiske orienteringen i utdanningene
- Forholdet mellom fag/fagdidaktikk, det pedagogiske kunnskapsområdet og praksis
- Forholdet mellom undervisningsfag og fagdidaktikk
- Forholdet mellom undervisningsfag og pedagogikk
- Forholdet mellom de forskjellige gruppene som har ansvar for lærerstudentenes utdanning (praksislærere, faglærere)

1.2 Lærerutdanningenes problemstillinger:

En dypere forståelse av lærerutdanningene og deres funksjoner må også omhandle de spesifikke problemstillingene som knytter seg til disse utdanningene. Det er temaer knyttet til utdanningenes attraktivitet, studentenes innstilling til utdanningene, utdanningenes forhold til forskning og grader av faglige autonomi. Innen dette området bør den komparative studien omfatte følgende type temaer:

- Rekruttering
- Studentkvalitet og studieinnsats
- Utdanningens betydning i lærerstudentenes livsløp og i den profesjonelle identiteten til nye lærere
- Forskningsstilknytning (inkludert lærerutdannernes formelle kompetanse)
- Faglig autonomi (former for statlig styring)
- Studentenes innstilling til lærerutdanning og til lærerrolle
- Forholdet mellom skole og lærerutdanning

2. Systematisering av eksterne perspektiv

Lærerutdanningene er gjennomgående gjenstand for omfattende interesse fra samfunnets side. Denne interessen er først og fremst begrunnet i ønsket om at elevene i skolen får optimalt utbytte av sin skolegang, men også av at de nordiske landene befinner seg i en omstillingsprosess fra industrisamfunn til kunnskapssamfunn. I slike politiske forventninger til skole, lærere og lærerutdanning, kan man identifisere flere samtidige, men grunnleggende forskjellige forestillinger om betydningen av utdanning og om skolens funksjoner: Skole som produsent av menneskelig kapital, skole som nasjonsbygger, skole som videreutvikler av

For eksempel R. Jakku-Sihvonen and H. Niemi (eds), 2006: *Research-based teacher education in Finland – Reflections by Finnish Teacher Educators*.

velferdssamfunn, skole som oppdrager til demokrati osv. Det er grunn til å gå ut fra at denne type forestillinger delvis konkurrerer med hverandre når de skal settes ut i livet i enkelte skoler og klasserom – og at de kanskje har ulik prioritering i de nordiske landene. Vesentlige temaer ut fra eksterne synsvinkler er spørsmål om lærerutdanningenes relevans, kvalitet, fleksibilitet, holdbarhet, effektivitet etc.

2.1. Det politiske perspektivet:

Dette perspektivet dreier seg om samfunnets interesser i lærerutdanning på kort og lang sikt i forhold til vedlikehold og utvikling av kunnskaps- og kompetansenivået i befolkningen. Det handler også om hvordan det politiske systemet forholder seg til aktuelle problemer i skolen, som det mener lærerutdanningene kan bidra til å løse.

Eksempler på temaer:

- De nordiske lærerutdanningene i relasjon til overnasjonale trender, som nyliberalisme, globalisering, kvalitetsrevisjon osv.
- Tilpasninger og omorganiseringer knyttet til Bologna-prosessen
 - Gradsstruktur: BA, MA, Ph.d.
 - Akkreditering og sertifisering
 - Kvalitetssikring
- Utdanningenes plassering og institusjonstilknytning
- Utdanningens lengde
- Utdanningens relevans og fokus i forhold til nordiske kunnskapssamfunn
 - Kunnskapsformer, kompetanser, kreativitet, innovasjon, entreprenørskap etc.
- Utdanningens omdømme og prestisje og lærernes status

2.2. Forskningens perspektiv:

Dette perspektivet omhandler forholdet mellom forskningsbasert kunnskap og lærerutdanning. Det dreier seg på den ene siden om forskningens relevans og betydning for lærerutdanningene, og på den andre siden om lærerutdannere og lærerstudenters muligheter til å forholde seg til forskningsresultater. Eksempler på temaer:

- Forskningsrelevans for lærerutdanningene
- Forholdet mellom forskningsbasert og evidensbasert praksis

2.3 Skolens perspektiv:

Denne innfallsvinkelen dreier seg om sammenhenger mellom lærerutdanning og den skolen utdanningene er rettet mot. Skolens perspektiver kan berøre skolen slik som den er nå og kvaliteten på dens ytelser, som elevprestasjoner slik disse framkommer gjennom avgangsprøver, tester, internasjonale sammenlignende undersøkelser etc. Relevante tema er også områder i forhold til skolen slik den forventes å utvikle seg, eller som det er ønsket om at den skal utvikles til. Eksempler på tema:

- Relevans for de problemstillinger dagens skole må forholde seg til
 - Resultater av internasjonale sammenlignende undersøkelser (PISA, TIMSS etc.)
 - Individualisering i skole og samfunnsliv
 - Elevmangfold (etnisitet, kultur, kjønn)
 - Lærermangfold (personlighet, utdanningsbakgrunn, undervisningsstil)
 - Variasjoner mellom skoler (atmosfære, organisasjonskultur, profil, distrikt)
 - Undervisningsdifferensiering (tilpasset opplæring)

- Forholdet mellom undervisning og oppdragelse (klasseromsledelse og -organisering)
- Skolens dannelsingsoppdrag
- Forandret lærerrolle – i nåtidens samfunn
- Relevans for de problemstillinger en framtidig ønsket skole må forholde seg til
 - Læreplanutvikling for kunnskapssamfunn
 - Undervisningsformer med sikte på stimulering av forskjellige kunnskapsformer slik som faktakunnskap, basale ferdigheter, kompetanser, kreativitet etc.

Metode

En komparativ studie av lærerutdanningene i Norden kan legges an på flere nivåer, avhengig av den informasjonsdybde som ønskes. En studie basert på deskriptive spørsmål er hensiktsmessig for sammenlignende beskrivelser eller kartlegginger av de organisatoriske og praktiske forhold som kjennetegner landenes utdanninger. Årsaksspørsmål legger opp til etablering av kausale forklaringer av om systematiske virkninger kan registreres av den måten utdanningene er organisert og tilrettelagt på i forhold til en rekke utvalgte faktorer som de som er nevnt over. Forklarende spørsmål orienterer seg mot hvorfor og hvordan utdanningene er som de er, og der hensikten er å vinne forståelse for mekanismer eller prosesser som forårsaker bestemte resultat. Det anbefales ikke å basere en komparativ studie utelukkende på deskriptive spørsmål siden det foreligger omfattende kunnskap om de enkelte landenes utdanninger som umiddelbart kan sammenstilles.

Studiets design

Faggruppen som har utarbeidet dette notatet kjenner verken Nordisk Ministerråds ambisjonsnivå eller de økonomiske rammene for den komparative studien. Innspillet er derfor utarbeidet i innholdsmoduler. Det gjør det mulig for Nordisk Ministerråd å velge ut moduler dersom det ikke er mulig eller ønskelig å gjennomføre studien i fullt omfang. Innspillet er også oppbygd i metodenivåer, som på samme måte gjør det mulig å begrense studien til færre enn de tre foreslåtte nivåene. Denne moduloppbygningen er illustrert i tabellen nedenfor.

	1.1: Oppbygning	1.2: Problemstillinger	2.1: Politikk	2.2: Forskning	2.3: Skole
Beskrivelses- Nivå					
Årsaks- Nivå					
Forklarings- Nivå					

Anbefalinger

1. Komparative studier har en tendens til å ende opp som parallelle beskrivelser av forhold knyttet til enkelte land. Det anbefales at undersøkelsen retter oppmerksomheten ikke bare mot beskrivelser av hva som karakteriserer de ulike utdanningene, men mot hvordan de respektive utdanningene forholder seg til de elementer og temaer som det velges å fokusere på i studien. Vi anbefaler en problemorientert tilnærming som gir muligheter for å forstå lærerutdanning i de

enkelte landene som del av sin nasjonale sammenheng og svar på de nasjonale utfordringene.

2. For å redusere risikoen for at studien gjennomføres ut fra for enkle perspektiv, anbefales det at det etableres et sterkt, interdisiplinært (utdanningsforskning, annen samfunnsforskning, utdanningsøkonomi) programstyre.
3. En komparativ studie av nordiske lærerutdanninger vil, ut over å kartlegge forskjeller og likheter i Norden, også kunne ses som en studie av Norden som region i Europa. Også ut fra et slikt perspektiv må den komparativ undersøkelsen gjennomføres med et så solid datagrunnlag som mulig.
4. Ambisjonen er også at sammenlikninger på beskrivelsesnivå kombineres med casestudier som utvider og utdyper forståelse av lærerutdanningens struktur og innhold, og av de vilkårene som regulerer disse. Slike sammenliknende dybdestudier øker det samlede kunnskapstilfanget og kan dermed bidra til videre forbedringer av kvaliteten i nordiske lærerutdanninger.